

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Евгения Спасова Начева-Панчева
на дисертационния труд на Елена Димитрова Андонова-
Калъпсъзова

докторант на самостоятелна подготовка в Катедрата по
германистика и романистика при Филологическия факултет на
ЮЗУ "Н. Рилски" - Благоевград

на тема

**HYPERTEXTUAL TRANSPOSITIONS OF SHAKESPEARE'S
PASTORAL ROMANCE *THE TEMPEST* IN JOHN FOWLES' *THE
MAGUS*, IRIS MURDOCH'S *THE SEA, THE SEA* AND JOHN
BANVILLE'S *GHOSTS***

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
по научната специалност **Литература на народите на Европа,**
Америка, Африка, Азия и Австралия, професионално направление 2.1
Филология, област на висше образование 2. Хуманитарни науки

I. Кратки биографични данни за кандидата

Елена Димитрова Андонова - Калъпсъзова завършва бакалавърска и магистърска степен по английска филология в СУ "Св.Кл. Охридски" през 1996 г. През 2001 г. специализира краткосрочно в Единбургския университет, където работи върху английската и шотландска литература на XX век, а през 2006 г. печели краткосрочна докторантска стипендия на Европейската асоциация по англицистика (ESSE). Участвала е в Международен съвет за канадски изследвания в Отава, Торонто, Канада през 2003 г., в рамките на "Програма за обогатяване на факултетните академични програми" на Международния съвет за

канадски изследвания и канадското правителство. Изнасяла е доклади на 11 конференции, сред които: *Fifth International Conference on New Directions In the Humanities* , Париж, Франция, 2007-07-22 ("Pastoral Romance and the Staging of Fictionality in John Fowles' "The Magus," Iris Murdoch's "The Sea, the Sea" and John Banville's "Ghosts") , *Осмата Конференция на Европейската асоциация по англицистика*, Лондон, Великобритания, 2006 (с доклад "Shakespeare's Pastoral Romance "The Tempest" and the Ethics of John Fowles's Novel "The Magus"), *Fourth International Conference on New Directions in the Humanities*, Тунис, Тунис, 2006 (с доклад "Abjuring Magic, Embracing Magic"), *Innovations and Reproductions in Cultures and Societies*, Виена, Австрия, 2005 (с доклад "Practicing Magic from the Margin"), както и на конференцията *POLITICS and/in AESTHETICS*, Солун, Гърция, 2005 (с доклад "John Banville's Ghosts, The Tempest and Artistic Creation").

От 2000 г. Елена Димитрова Андонова - Калъпсъзова е преподавател по английски език и литература в Катедра "Германистика и романистика" на Филологическия факултет на ЮЗУ "Неофит Рилски", Благоевград. Водила е упражнения по Английска литература, Шекспирова драма, Стилистика, Основи на литературния анализ, Съвременни литературни школи и направления, Превод и редакция и Практически английски език (английско-български превод и лексика). През 2009 г. е участвала в проекта *Memory and Truth* на ЮЗУ "Неофит Рилски". Член е на Българската асоциация по американистика, на Българското дружество за британски изследвания (БДБИ) (член на Управителния съвет до 2004 г.), както и на организацията ВЕТА.

Публикации

В биографичната справка Елена Андонова - Калъпсързова представя 9 статии, от които четири са непосредствено свързани с темата на дисертационния труд, а една ("Shakespearean Maguses in Angela Carter's "Wise Children") е близка по тематика до него. Прави много благоприятно впечатление фактът, че два от четирите текста -- "Shakespeare's Pastoral Romance "The Tempest" and the Levinasian Component in the Ethics of John Fowles' "The Magus" (2008) и "Abjuring Magic, Yielding to Magic: Shakespeare's Pastoral Romance The Tempest" in Iris Murdoch's "The Sea, the Sea" (2007) са включени в чуждестранни издания -- британско, сборник с доклади от Осмата конференция на ESSE под редакцията на известната литературоведка Сузана Онега, и австралийското списание *The International Journal of the Humanities* – (4:8, 2007, 137 – 144), а третият -- "Practicing Magic from the Margins: Rearticulations of Prospero's Magic in John Fowles's "The Magus," Iris Murdoch's "The Sea, the Sea," and John Banville's "Ghosts" (2006-7) е публикуван в електронното списание TRANS, Австрия.

Представеният докторски труд с обем от 198 страници се състои от Въведение, седем глави, Заключение и Цитирана литература.

Въведението мотивира избора на темата, като очертава чрез общия пасторално-романсен модус на четирите текста неговата основна динамика -- от града към "зеления свят" и обратно -- както и свързаните с нея теми за магията, изкуството, природата и любовта. То поставя в скоби съществуващите постмодерни пренаписвания и прочити на *Бурята* през призмата на новия историзъм и културния материализъм, постколониалната критика или теорията на пола. Целта на авторката е

да докаже отвореността на *Бурята* към нови изговаряния, които "дестабилизируют и релативизират" (с.9) нейните собствени понятия.

Озаглавената - може би не съвсем елегантно - първа глава "Методологията -- интертекстуалност" разглежда еволюцията на интертекстуалната теория от Бахтин през Кръстева и Барт до Рифатер и Женет. Усещането на читателя е за една не винаги функционална изчерпателност, която по необходимост е и вторична. Добра идея е изборът за съсредоточаване върху Женет, макар че излишеството и тук е налице -- не всички от изложените идеи са използвани активно в понататъшния анализ на текстовете.

Съгласно предписанията на дисертационния жанр, **Глава Втора**

представя критическия обзор на литературата по въпроса.

Дисертантката изключително информирано, селективно и задълбочено представя важни критически текстове по тематиката на пренаписването на "Бурята" в разглежданите романи, както и на споделените жанрови характеристики на романа и пасторала в хипо-- и хипертекстовете.

Впечатляваща е и личната коментарна позиция при излагането на идеите на автори като Сузана Онега, Питър Конради, Саймън Лавдей, Линдзи Тъкър, Ейнджъл Хейг, Инго Бирънсмейър, Брендън Макнами и др. Изчистеното структуриране позволява лесното проследяване на различните възгледи, както и тяхното съпоставяне с оглед на темата.

Глава Трета, Пасторал и пасторален романс -- теоретизиращи

дискурси, се съсредоточава върху репертоара на съответните модуси и жанрове. Тук формиращото теоретично присъствие е Алишър Фаулър и неговата теория за модусите като трансцендиращи жанра нагласи на писане. Възниква обаче въпросът за формалистичния характер на този

тип критика и нейното съвместяване с постструктуралистките нагласи на интертекстуалните критици, които дисертацията използва.

Заявените предпочитания са към първия тип. Независимо от бриколажната употреба на термини като хипо - и хипертекст, въпросът за по-органичното усвояване на Женет от дисертацията остава висящ.

Така или иначе, Глава Трета отново доказва уменията на дисертантката да проследява генезиса на литературните феномени и историята на тяхното концептуализиране. Макар и нейният наратив за пасторала да следва утвърдени образци като Уолтър Грег, Хелън Купър и Суканта Чодхури, Елена Калърсцова успява да намери свой ъгъл на представяне на проблема с оглед на интересувашото я хибридизиране на пасторал и романс.

Глава Четвърта е посветена изцяло на доказване на тезата, че Шекспировата *Буря* е преди всичко пасторален романс. Това за дисертантката е липсващата връзка, която гарантира хипо-хипертекстуалния континуум между Шекспир и избраните от нея три негови съвременни пренаписвания. Че *Бурята* е романс, обаче, едва ли се нуждае от доказателства, дотолкова, доколкото това е стандартното ѝ жанрово етикетирание в шекспировизманията. По-проблемно е нейното характеризиране като пасторал, доколкото Шекспировият сценичен пасторал *par excellence* е по-скоро по-ранната романтична комедия *Както ви харесва*, или късният романс *Зимна приказка* и самата Елена Калърсцова има съзнание за това. Това, което в дисертацията се възприема като пасторален модус, може спокойно да бъде описано в термините на утопията и дори дворцовата маска. Доколкото обаче, по Уилям Емпсън, дори *Майка* на Горки е пасторал, размитостта на

жанровия репертоар при модулирането на един жанр от друг допуска без особени проблеми и подобна дефиниция.

Глави Пета, Шеста и Седма подхващат горната широка дефиниция за пасторален романс, за да разгледат симетрично избраните три романа -- съответно *Магът* на Джон Фаулс, *Морето, морето* на Айрис Мърдок и *Духове* на Джон Банвил -- в тяхната битност на хипертекстове на Шекспировата *Буря*. Анализът се съсредоточава върху теми, ситуации и персонажи, които могат да бъдат отнесени палимпсестно към нея. Дисертантката регистрира разрозявания на фигурата на мага Просперо от Шекспировия хипотекст, както и транспозиции и трансмотивации на *Бурята* (по Женет). Някои познати от критиката, други -- плод на внимателните прочити на Елена Калъпсъзова, съпоставките се отличават с аргументираност и елегантност. Както при повечето изследвания от този тип, на отделни места съществува известен риск от насилване на материала, който в повечето случаи е подобаващо избегнат. С цел на по-доброто интегриране на теоретичната рамка в тази част бих предпочела да видя повече примери за чисто словесното вътъкване на хипотекста в неговите съвременни пренаписвания. В отделни случаи това се прави и тогава имаме усещането за истинска интертекстуална -- а не чисто жанрова и архетипна -- критика.

Списъкът на цитираната в дисертацията литература включва 132 заглавия без първичните източници. В нея фигурират основни теоретични трудове, използвани в теоретичната рамка -- Бахтин, Барт, Жерар Женет, Волфганг Изер, Юлия Кръстева, Жан-Франсоа Лиотар, както и автори, задаващи по-широките параметри на изследването -- Джонатан Калър, Уилям Емпсън. Личи и компетентността по теми като пасторал, ренесансова литература, пренаписвания. Сериозна част от

библиографията заемат и изследвания върху конкретните текстове, с които работи авторката.

III. Основни приноси на дисертационния труд

1. Дисертацията разглежда три романа от XX век -- *Магът* на Джон Фаулс, *Морето, морето* на Айрис Мърдок и *Духове* на Джон Банвил -- като хипертекстове на Шекспировата *Буря*. Тя проследява по оригинален начин използването на ресурсите на интертекстуалната палимпсестност за конструиране на вторични фикционални светове, които хвърлят нова светлина и върху самия Шекспиров хипотекст.
2. В анализа авторката стига до парадоксалното на пръв поглед твърдение, че в процеса на пренаписването Шекспировата пиеса бива ремитологизирана едновременно със собствената си демитологизация. Макар че това не е заявено в дисертацията, твърдението звучи съвсем с унисон с идеята на използваната в методологическия инструментариум критика на Нортръп Фрай, че с модуса на иронията, най-ниския от петте исторически разгърнати модуса на писане, литературата се връща към мита. Наблюдението представлява ценен и оригинален принос на авторката.
3. Анализът стига до интересната идея за разсейването на фигурата на мага в процеса на пренаписване, както и до схващането за подмяната на магията с харизма и трансмотивацията на характерите.
4. Дисертацията предлага модел за четене на хипертекстове на базата на жанровата теория, който може да се окаже продуктивен

синтез на две относително обособени методологии.

IV. Критични бележки и препоръки

Освен отправените по-горе критични бележки бих добавила:

1. Проблемното настояване на един предтеоретичен анализ -- проблемно, доколкото самото настояване вече постулира теоретична рамка. Знайно е, че дори отказът от теория е вече проява на теоретична нагласа;
2. Рисковете на аналогичното мислене, което прави паралел например между уикенда на героите и пасторалния *otium*, обяснен като моментите, когато пастирите се събират да обсъждат въпросите на любовта, приятелството, и т.н (с. 111);
3. Недостатъчно откритото отчитане на различията между драма и роман, напр. при изследване на функциите на маската във всеки от тях (с.35);
4. Проблеми при аргументирането на позиция, напр. противопоставянето на илюзионизъм и темпоралност в коментара върху Полин Киърнън (с.35)
5. Неподходящо подбрани цитати и илюстративен материал, напр. съпоставките с Одисей и Цирцея, или Едип от с. 100, които очевидно отвеждат към други, митологически, а не Шекспирови хипотекстове.
6. Отделни езикови грешки на фона на общото висококомпетентно боравене с англоезичния критически дискурс: *insist to* вм. *insist on* и *the other* вм. *others* (с.23), *manifests* вм. *manifestos* (с. 25), *the Robert Faulkes's tableau* (с.26), *Alper's* вм. *Alpers'* (с.55), *Midsummer Night's Dream* вм. *A Midsummer Night's Dream* (с.76), невъзможната употреба на глагола *let* в страдателен залог (с.102), и т.н.

7. Фактологически грешки в автореферата, напр. употребата на "палимпсест" вм. по-уместното в конкретния случай "хипотекст" на с. 4, "саморефлексия" вм. "себерефлексия" или "авторефлексия" на с.6, на тавтологичното "катарзисно пречистване" на с.9, на "еклог" вм. "еклога", с.14, на *Shepeardes' Calender* вм. *Shepheardes Calender* (с.15), на Хорхе Монтемайър, вм. Монтемайор и на Томас Флетчър вм. Джон Флетчър (с.16), сгрешените години на пътешествията до Новия свят -- 1906 вм. 1609, некоректното членуване на места и др.

V. Заключение

С оглед на вече изтъкнатите научни и приложни достойнства на труда, на задълбоченото и компетентно боравене с критическия и литературен материал и на сериозността на анализа и находките, до които стига той, убедено и с удоволствие препоръчвам присъждането на образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 2.1 Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия, професионално направление Филология: хуманитарни науки на Елена Димитрова Андонова-Калъпсъзова.

Дата:

06.12.2012 г.

Рецензент: проф. д-р Евгения Панчева